

УДК 332.122(292.451/.454):339.924.061.1.ЄС(477)

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Біла Світлана Олексіївна,
доктор наук з державного управління, професор;
Романова Валентина Вікторівна,
кандидат політичних наук

Розглянуто особливості формування інституційного потенціалу Карпатського Євро регіону як чинника європейської інтеграції України. Проаналізовано новітні інституційні форми транскордонного співробітництва (ТКС), що набули поширення у країнах ЄС, виявлено їх можливості щодо стимулювання регіонального розвитку. Надано пропозиції щодо імплементації позитивного інституційного досвіду Євро регіону «Альпійський простір» задля удосконалення функціонування української сторони Карпатського Євро регіону.

Ключові слова: Карпатський Євро регіон, інституційний потенціал, регіональний розвиток, європейська інтеграція, Україна, країни ЄС, Євро регіон, транскордонне співробітництво, Євро регіон «Альпійський простір».

Курс на європейську інтеграцію визначено серед найважливіших стратегічних пріоритетів державної політики України, що зумовлює характер модернізаційних процесів і вектор змін політичного, соціально-економічного та регіонального розвитку нашої країни. Поряд з цим нові можливості щодо прискорення процесів євроінтеграції приводять до необхідності реформування державної регіональної політики в Україні, визначають пріоритети узгодження її цілей і принципів з європейськими критеріями сталого, збалансованого регіонального розвитку. Серед позитивних напрацювань у цій сфері – інституційний

досвід транскордонного співробітництва українських регіонів із територіями країн-членів Європейського Союзу; налагодження активної взаємодії між громадськими, управлінськими організаціями та бізнес-структурами прикордонних територій сусідніх країн (у т. ч. у форматі Євро регіонів). Така співпраця, з одного боку, позитивно впливає на комплексний розвиток прикордонних територій України, а з іншого – долучає нашу державу до загальноприйнятих у ЄС форм, механізмів та інструментів сприяння регіональному розвитку. Це свідчить про вагоме теоретичне та практичне значення, актуальність дослідження сучасного

інституційного досвіду стимулювання регіонального розвитку та активізації процесів євроінтеграції, накопиченого на рівні єврорегіонів.

Українська сторона бере участь у функціонуванні єврорегіонів «Карпати», «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Донбас», «Дністер», у роботі Асоціації «Чорноморський єврорегіон». З огляду на глобалізацію та прискорення євроінтеграційних процесів, для України питання єврорегіонів переходить із суто теоретичної площини до науково-практичної, набуває прагматичного виміру. Водночас інституційний потенціал єврорегіонів важливий для України, враховуючи перспективи набуття статусу асоційованого члена ЄС. Отже, дослідження особливостей функціонування Єврорегіону «Карпати», що вважається одним із найуспішніших на території нашої держави, є актуальним і практично-зорієнтованим, у т. ч. з огляду на потужний інституційний потенціал щодо створення регіональної платформи євроінтеграції України.

У сучасній українській регіоналістиці дослідження проблематики Карпатського Єврорегіону представлено достатньою кількістю наукових напрацювань, серед яких переважає соціально-гуманітарна тематика. Так, аналізуючи розвиток Карпатського регіону, Л. К. Семів досліджує системні проблеми формування освітньої мережі та його соціально-демографічний потенціал [1]; особливості формування соціальної інфраструктури сільських територій висвітлюють І. М. Куліш, А. О. Максименко, В. А. Чемерис [2]; екологічну проблематику використання природних рекреаційних ресурсів регіону аналізує О. І. Гулич [3]. На особливу увагу заслуговують наукові доробки Н. А. Мікули щодо комплексного аналізу питань транскордонного співробітництва та розвитку Карпатського Єврорегіону [4; 5]. Водночас зазначимо, що лідером з питань висвітлення специфіки розвитку гірських територій України та Єврорегіону «Карпати» є науковці Інституту регіональних досліджень НАН України, який очолює В. С. Кравців [6; 7, с. 16–17]. Наукові підходи, започатковані українськими вченими, дають змогу комплексно дослідити потенціал Карпатського Єврорегіону як регіональної платформи європейської інтеграції України.

Метою даної статті є дослідження інституційного потенціалу Карпатського Єврорегіону як регіональної платформи європейської інтеграції України. Для розкриття мети у статті поставлені та розв'язуються такі завдання:

– дослідити новітні інституційні форми транскордонного співробітництва, вельми поширені на Європейському субконтиненті;

– висвітлити інституційний потенціал єврорегіонів щодо активізації процесів транскордонного співробітництва та вирішення системних проблем регіонального розвитку України;

– виявити інституційний потенціал розвитку Єврорегіону «Карпати» з огляду на стимулювання регіонального розвитку, вирішення системних соціально-економічних проблем територій та з урахуванням пріоритету дотримання національних інтересів України;

– оцінити перспективи імплементації позитивних напрацювань кращого європейського досвіду (на кшталт Єврорегіону «Альпійський простір») щодо активізації функціонування української сторони Карпатського Єврорегіону;

– визначити стратегічні орієнтири розбудови регіональної платформи європейської інтеграції України у форматі Карпатського Єврорегіону.

Інституційний потенціал функціонування базових форм транскордонного співробітництва на Європейському субконтиненті

Аналізуючи новітні інституційні форми міждержавного регіонального та міжрегіонального співробітництва, слід визнати, що і науковці, і практики традиційно особливу увагу приділяють транскордонному співробітництву. Серед форм ТКС найбільш поширені такі: єврорегіони, європейські угруповання територіального співробітництва, об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонне партнерство, транскордонні промислові зони та промислові парки, транскордонні кластери [5]. Розглянемо інституційний потенціал щодо стимулювання регіонального розвитку на прикладі єврорегіонів, європейських угруповань територіального співробітництва та об'єднань єврорегіонального співробітництва.

Зазначимо, що термін «*Єврорегіон*» поширився у країнах ЄС у 80-х роках ХХ ст. Відповідно до ст. 106 Мадридської конвенції Ради Європи (1980 р.) серед основних завдань функціонування єврорегіонів було визначено: сприяння співпраці місцевих органів публічної влади регіонів країн-сусідів у соціальній, економічній, науковій, екологічній, освітній, культурній сферах та у спорті; забезпечення підтримки впровадження транскордонних проектів; реалізація взаємних намірів сторін

щодо співпраці з національними інституціями та організаціями (що розглядалось як підґрунтя стимулювання регіонального розвитку) [8]. Мадридська конвенція створила інституційно-правове підґрунтя для функціонування об'єднань транскордонного співробітництва. Адже перший Єврорегіон *Euregio* функціонував на кордоні Німеччини й Нідерландів ще з 1958 р., а з 1971 р. розпочала діяти Асоціація європейських прикордонних регіонів.

Реальні можливості щодо накопичення інституційного потенціалу співробітництва у межах єврорегіонів традиційно мали місцеві органи публічної влади прикордонних територій (регіонів, областей). Це виявлялось шляхом налагодження тісної взаємодії у сфері культурного та гуманітарного розвитку, у процесі реалізації транскордонних проектів, розвитку об'єктів інфраструктури, вирішення спільних соціально-економічних, екологічних та інших проблем регіонального розвитку. За період 2007–2013 рр. лівова частка коштів ЄС, що передбачалась на підтримку регіонального розвитку (у т. ч. на розвиток ТКС), була спрямована на фінансування інфраструктурних, туристичних та екологічних проектів у рамках єврорегіонів (73,86 % із 7,75 млрд євро) [9].

У країнах ЄС розвиток єврорегіонів може супроводжуватися створенням відповідних асоціацій органів місцевого самоврядування та громадських організацій, що є юридичними особами і можуть приймати рішення про утворення/формування єврорегіону, укласти відповідні угоди. Водночас процедура створення юридичної особи у рамках єврорегіону є не обов'язковою, що вважається одним з організаційно-управлінських недоліків їх функціонування [10].

Серед інших інституційних прорахунків розвитку єврорегіонів часто називають їх досить великі площі, що ускладнює процес територіального управління, розподілу коштів та контролю за їх використанням. Водночас у країнах ЄС єврорегіони створюються не лише на рівні прикордонних районних і селищних громад, а й охоплюють великі території регіонів та країн (Єврорегіон «Альпійський простір»).

Порівняно новою формою ТКС є європейські угруповання територіального співробітництва. Відповідну нормативну базу щодо їх функціонування було започатковано ухваленням Європейським парламентом і Радою Європи Регламенту № 1082/2006 щодо Європейських угруповань територіального співробітництва (ЄУТС) (від 5 липня 2006 р.). Ключовим завданням інституту ЄУТС було визнано

спрощення процедур та активізацію процесів транскордонного, транснаціонального, міждержавного, міжрегіонального співробітництва з огляду на поглиблення процесів соціально-економічного згуртування (насамперед у межах територій держав, що входять до складу ЄС). ЄУТС утворюються, щонайменше, двома державами-членами ЄС, а території третіх країн (не членів ЄС, у т. ч. країн, що отримали статус асоційованого члена ЄС) можуть долучатися до ЄУТС, якщо це не суперечить чинному національному законодавству. ЄУТС мають статус юридичної особи. До їх складу входять не лише органи влади різних рівнів, а й громадські організації. Більшість ЄУТС у просторовому вимірі є порівняно невеликими, що значно спрощує процес управління та фінансування проектів регіонального розвитку у їх межах.

Серед базових інституційних перешкод, що стоять на заваді успішного функціонування ЄУТС, експерти зазначають досить тривалий період адаптації до національного законодавства країн, де зареєстровано ЄУТС, складність процедур фінансового контролю на міждержавному та міжрегіональному рівнях [11]. Справді, діяльність ЄУТС регулюється національним законодавством держави, на території якої зареєстровано його юридичну адресу. Водночас уже з 2014 р. набудуть чинності нововведення, більшість яких стосується організаційних моментів функціонування ЄУТС, регламентації питань фінансового аудиту їх діяльності з боку інституцій ЄС. Передбачено, що на період 2014–2020 рр. діяльність ЄУТС отримає гарантовану фінансову підтримку за рахунок коштів структурних фондів ЄС.

Розвиток ЄУТС зорієнтований на досягнення комплексного, сталого, збалансованого регіонального розвитку. Так, у рамках ЄУТС успішно реалізуються соціальні та інфраструктурні проекти, програми охорони навколишнього природного середовища (у т. ч. будівництво/модернізація шпиталів, шкіл, мостів, розбудова транспортно-логістичних мереж тощо). Прикладом успішного ЄУТС на території ЄС є Унр-Тіса-Тур-Слана (Горнад, Будва, Шінва, що об'єднує території Угорщини, Словаччини та Румунії). Однак зазначимо, що у країнах ЄС ЄУТС не скасовують інститут єврорегіонів, а лише зміщують акценти регіонального розвитку на реалізацію соціальних, екологічних та інфраструктурних проектів.

Новітньою формою ТКС є Об'єднання єврорегіонального співробітництва (далі – ОЄС). Законодавче поле їх функціонування

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

було закладене 16 листопада 2009 р. шляхом підписання *Протоколу № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами* [12]. Положеннями цього Протоколу передбачена можливість створення ОЕС – інституційних платформ щодо реалізації проектів транскордонного/міжтериторіального співробітництва у межах повноважень, визначених внутрішнім законодавством держав, території яких долучені до відповідного об'єднання. Подібно до ЄУТС, ОЕС є юридичними особами. Долучатися до їх роботи можуть як країни-члени ЄС, так і країни, що не входять до складу ЄС, але є учасниками Ради Європи і ратифікували Рамкову конвенцію та додаткові протоколи до неї. Нині ще зарано робити висновки про результативність функціонування ОЕС. Водночас слід відзначити їх потужний ресурсний потенціал та інституційні можливості щодо реалізації транскордонних проектів, у т. ч. у сферах економіки, науки, екології, культури та освіти.

Інституційний потенціал євро регіонів та його використання для активізації процесів транскордонного співробітництва українських регіонів

Євро регіони традиційно залишаються серед найбільш поширених форм ТКС, до яких долучена українська сторона. Зокрема, вагомий вплив на вирішення системних проблем регіонального розвитку в Україні мають євро регіони «Карпати», «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Донбас», «Дністер», Асоціація «Чорноморський євро регіон». Оцінюючи результативність функціонування євро регіонів (за участі української сторони) та враховуючи позитивний вплив на стимулювання регіонального розвитку в Україні, доцільно відзначити їх спеціалізацію на таких напрямках.

– Оптимізація процесів транскордонної міграції та товарообігу, реалізація спільних проектів щодо охорони навколишнього середовища. Успішний приклад – організація пункту пропуску «Варшавський міст», створення біосферного заповідника ЮНЕСКО «Прибузьке Полісся» (Євро регіон «Буг»).

– Охорона навколишнього середовища, інтеграція транспортної інфраструктури прикордонних регіонів у єдину мережу європейських транспортних коридорів, формування єдиного культурного простору на території Придунав'я, боротьба з організованою злочинністю, попередження та ліквідація наслідків техногенних катастроф. Успішний приклад – реалізація проекту «Придунайські

озера», створення Інформаційно-аналітичного центру з прогнозування та запобігання поведінкам, заснування Агентства транскордонного співробітництва (Євро регіон «Нижній Дунай»).

– Комплексний розвиток торговельно-економічних відносин; робота у напрямі забезпечення екологічної безпеки (включно із попередженням забруднень басейнів Дунаю, Пруту, Сірету, Дністра та Чорного моря, попередження/ліквідація наслідків промислових аварій і стихійних лих); розвиток прикордонної та транспортної інфраструктури; підтримка регіональних проектів у сфері науки, освіти, культури, туризму. Практичні результати для регіонального розвитку демонструє запровадження системи т. зв. дзеркальних транскордонних проектних пропозицій, що стосуються насамперед розбудови об'єктів прикордонної інфраструктури у «дзеркальному відображенні» (дороги, пункти пропуску на кордоні, транспортна інфраструктура) тощо (Євро регіон «Нижній Дунай», Євро регіон «Верхній Прут»).

– Сприяння комплексному, збалансованому соціально-економічному розвитку територій, запровадження проектів щодо охорони навколишнього природного середовища, сприяння науковому, освітньому, культурному та спортивному співробітництву. Зокрема, йдеться про низку результативних проектів: очищення басейну річки Сіверський Донець; розвиток інфраструктури туристичного бізнесу у Станічно-Луганському районі Луганської області; спрощення процедур (та ліквідація) адміністративних обмежень у сфері транспортного і транзитного сполучення (Євро регіон «Донбас»).

– Поглиблення кооперації між регіонами та муніципалітетами країн басейну Чорного моря (Болгарії, Румунії, України, Росії, Грузії, Туреччини, Греції, Сербії, Албанії, Вірменії, Молдови і Азербайджану), у т. ч. у сфері розробки та реалізації спільних екологічних, інфраструктурних та енергетичних проектів, збереження екології прибережних зон, управління міграційними потоками та створення об'єктів сучасної прикордонної інфраструктури (на основі функціонування некомерційної організації, створеної як ЄУТС – «Чорноморський Євро регіон»).

– Стимулювання міждержавного міжрегіонального співробітництва у сфері екології та у гуманітарній сфері, у т. ч. у сфері попередження поведінки, очищення русла річок, налагодження обміну дитячими групами на період літнього відпочинку (Євро регіон «Дністер») тощо.

Інституційний потенціал Єврорегіону «Карпати» як платформа стимулювання регіонального розвитку та євроінтеграції України

Зазначимо, що Карпатський Єврорегіон (Єврорегіон «Карпати») став першою міжрегіональною асоціацією на території постсоціалістичного простору. У 1993 р. міністри закордонних справ України, Польщі та Угорщини підписали Декларацію про його заснування. Наразі Карпатський Єврорегіон є одним із найбільших на Європейському субконтиненті: його площа – 154 тис. км², кількість населення перевищує 16 млн осіб. До складу Карпатського Єврорегіону входить 19 територіально-адміністративних одиниць прикордонних регіонів Польщі (Підкарпатське воєводство), Румунії (округи Сату Маре, Марамуреш, Бігор, Сучава, Зілаг, Ботошані і Харгіта), Словаччини (Пряшівський та Кошицький край), України (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області) і Угорщини (області Боршод-Абауй-Земплайн, Гайду-Бігар, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег та міста з обласним статусом Ніредьгаза, Мішкольц, Дебрецен, Егер). Єврорегіон «Карпати» входить до Асоціації європейських прикордонних регіонів. Практика функціонування Карпатського Єврорегіону свідчить, що базовими пріоритетами його розвитку є міждержавна міжрегіональна співпраця у гуманітарній сфері, у т. ч. у галузі культури, освіти, науки; сприяння збалансованому регіональному розвитку.

Інституційний потенціал розвитку Карпатського Єврорегіону насамперед пов'язують з ініціативами транскордонного співробітництва, можливостями реалізації транскордонних проектів (спільно з країнами ЄС). Саме на цьому підґрунті фахівці вбачають можливість використання Єврорегіону «Карпати» як регіональної платформи євроінтеграції України (див. аналітичний документ «Карпатський Горизонт 2013») [13].

Позитивні інституційні напрацювання щодо функціонування Єврорегіону «Карпати» демонструє низка успішних ініціатив та спільних проектів ТКС за участі України. Так, у 1995 р. робоча комісія, яку координує Україна, ініціювала створення Асоціації університетів Карпатського Єврорегіону – інституційного майданчика для поглиблення кооперації академічних, освітніх та наукових інституцій країн-учасниць Карпатського Єврорегіону. У 2008 р. було засновано міжнародний туристичний маршрут «Карпатський Єврорегіон», реалізація якого сприяє розвитку туризму,

сфери послуг, що надає стимули для розвитку місцевої економіки. Розпочато проект «Мережа місцевого розвитку Карпатського Єврорегіону – можливості для України 2013–2014». Поряд з українською стороною Карпатського Єврорегіону, проект упроваджують і партнери з країн Вишеградської групи (Польща, Словаччина та Чехія). Зазначимо, що у процесі реалізації проекту створюються сприятливі передумови для стимулювання місцевого економічного розвитку [14], соціально-культурного розвитку української частини Карпатського Єврорегіону, у т. ч. за допомогою агенцій регіонального розвитку та використання інституційного досвіду ТКС прикордонних регіонів країн Вишеградської групи.

Позитивно впливають на зміцнення інституційного потенціалу Карпатського Єврорегіону міжнародні ініціативи. Так, у 2003 р. було підписано, а у 2006 р. введено в дію Карпатську конвенцію, що стала основою для співпраці та координації регіональної політики різних країн (у т. ч. у сфері співпраці місцевих громад, неурядових організацій, регіональних і національних урядів, ЄС та ООН). Карпатську конвенцію підписали Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина та Україна. Серед пріоритетних напрямів міждержавного міжрегіонального співробітництва визначено: комплексний підхід до управління земельними ресурсами на засадах сталого розвитку, просторове планування, розвиток транспортно-логістичних мереж та інфраструктурних об'єктів; сприяння розвитку туризму, промисловості та енергетики, культури та освіти.

У 2009 р. було створено Карпатський Консорціум, зорієнтований на координацію роботи національних представництв Польщі, Словаччини та України [13]. Пріоритетні напрями міждержавного міжрегіонального співробітництва визначені також у Рекомендації 296 «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих та регіональних влад (2010 р.). Відповідно до положень цього документа управлінський склад Карпатського Єврорегіону має активно залучати громадськість до процесу прийняття рішень, зокрема у сферах територіального планування, захисту навколишнього природного середовища, заощадливого використання природних ресурсів гірських територій; у напрямі реалізації дієвої соціальної політики, стимулювання розвитку регіональної економіки та покращення ситуації на місцевому, регіональному ринку праці. Конгрес рекомендував органам місцевої та регіональної влади активізувати міждержавну міжрегіональну

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

співпрацю у рамках Карпатського Єврорегіону, а також забезпечити інституційну підтримку Стратегії розвитку Карпатського регіону у рамках Карпатської конвенції. З огляду на це, Закарпатська обласна рада ініціювала підготовку Державної програми сталого розвитку Українських Карпат (є відповідне доручення Кабінету Міністрів України Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій обласним державним адміністраціям (від 21 вересня 2011 р.) підготувати проект програми).

Поряд із інституційними здобутками функціонування Карпатського Єврорегіону слід відзначити прорахунки та ризики, що супроводжують цей процес. Серед інституційних прорахунків, що ускладнюють процес фінансування проектів регіонального розвитку у межах Карпатського Єврорегіону, особливо значення набувають: відмінність виконавчих структур кожної з національних сторін, а також відсутність чіткої нормативно-правової бази функціонування Єврорегіону «Карпати», що суттєво обмежує управлінські можливості органів публічної влади. Так, Статут Карпатського Єврорегіону не пояснює, які інституції є національними сторонами. Відповідно, області України й Угорщини, округи Румунії та краї Словаччини мають додатково координувати свою управлінську, організаційну та фінансову діяльність у рамках Карпатського Єврорегіону.

Серед інших прорахунків – хронічний дефіцит коштів та безсистемний характер фінансування проектів у межах Єврорегіону «Карпати». Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011–2015 рр. в Україні не профінансована у повно-

му обсязі. Це дає підстави вважати, що органи державної влади в Україні недооцінюють потенціал єврорегіонів як інституційної платформи стимулювання регіонального розвитку. Поряд із цим існують хронічні проблеми і в системі європейського фінансування діяльності Карпатського Єврорегіону. Так, транскордонна співпраця у межах Карпатського Єврорегіону фінансується Європейським Союзом не у рамках окремої операційної програми ЄС, а за рахунок суміжних програм транскордонного співробітництва. Серед таких програм варто виділити: програми Європейського Інструменту партнерства та добросусідства (Україна – Польща – Білорусь, Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія та Україна – Румунія – Молдова); програми територіальної співпраці Європейського Союзу у 2007–2013 рр. (Польща – Словаччина; Словаччина – Угорщина; Угорщина – Румунія); програми транснаціональної співпраці країн Європейського Союзу у 2007–2013 рр. між країнами Центральної Європи та Південно-Східної Європи тощо. Пріоритети відповідних програм здебільшого зорієнтовані на комплексне стимулювання регіонального розвитку країн (складником якого є проекти транскордонного співробітництва) (таблиця).

Для української частини Карпатського Єврорегіону (особливо для сільських, гірських, периферійних територій західних регіонів України) важливу роль відіграє технічна допомога ЄС (гранти), що спрямовуються на потреби місцевого розвитку. Так, *бенефіціаром* отримання коштів технічної допомоги стали:

Закарпатська ОДА. Проекти: «Біоенергія Карпат» (ППС ЄІСП (Програми

Таблиця

Структура бюджету програми Європейського інструменту партнерства та добросусідства «Польща – Білорусь – Україна 2007–2013»

Пріоритети програми	Бюджет Європейської Комісії, тис. євро	Співфінансування, тис. євро	Загальний бюджет, тис. євро
Підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій	55860	5586	61446
Підвищення якості життя	65170	6517	71687
Інституційна співпраця та підтримка ініціатив місцевих громад	46550	4655	51205
Технічна допомога	18620	дані відсутні	18620
Разом	186201	16758	202959

Джерело: Cross-Border Cooperation Programme «Poland – Belarus – Ukraine 2007–2013» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpe.gov.pl/pliki/127-pl-by-ua-eng-5b1-5d.pdf>

прикордонного співробітництва Європейський інструмент сусідства та партнерства) Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія 2007–2013 рр. (15.07.2010–14.07.2012 рр.), загальна кошторисна вартість 430 тис. євро; «Європейська колиска» (ППС ЄІСП Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія 2007–2013 рр. (15.07.2010–14.07.2012 рр.), 554 тис. євро; «Кордони для людей» (29.09.2010–29.09.2012 рр.), 392 тис. євро; «Покращення спільної українсько-угорської телеметричної системи для забезпечення протипаводкового захисту на рівні водозбірного басейну» (01.10.2011–01.01.2013 рр.), 366 тис. євро; «Місцями слави Ракоці» – транскордонний туристичний шлях» (03.04.2012–02.04.2014 рр.), 250 тис. євро; «Люди – людям – ефективне співробітництво на основі любові до фольклору» (20.04.2012–19.04.2014 рр.), 135 тис. євро; «Безперервне навчання лісівників задля кращого ведення лісового господарства» (01.06.2012–31.05.2014 рр.), 178 тис. євро та ін. Зазначимо, що на початок 2013 р. *Закарпатська ОДА* стала абсолютним лідером серед регіонів України за кількістю зареєстрованих у Мінекономрозвитку проектів технічної допомоги, що реалізуються на території нашої держави.

– **Львівська ОДА.** Проекти: «Відновлювальні джерела енергії – рецепт покращення якості природного середовища на території Любачівського повіту та Яворівського району» (22.06.2011–21.02.2013 рр.), 145 тис. євро; «Любачів – Яворів: два потенціали, спільний шанс» (01.07.2011–01.07.2013 рр.), 680 тис. євро; «Підвищення ефективності транскордонної системи реагувань на екологічні ризики: Томашів Любелський – Жовква – Сокаль» (24.05.2011–24.05.2013 рр.), 344 тис. євро; «Розвиток транскордонної системи захисту від загроз природного характеру на польсько-українському кордоні» (01.03.2012–31.01.2013 рр.), 455 тис. євро та ін.

– **Івано-Франківська ОДА.** Проекти: «Гармонізація розвитку туризму в сільській місцевості Карпатського регіону» (10.12.2010–10.12.2012 рр.), 286 тис. євро; «Покращення екологічної ситуації у місті Івано-Франківську та області шляхом запровадження технології екологічного збору та переробки твердих побутових відходів на основі досвіду міст Бая Маре, Марамуреш (Румунія)» (10.12.2010–09.02.2013 рр.), 774 тис. євро; «Місцевий розвиток та передумови відкриття пункту пропуску та будівництва автодороги через румунсько-український державний кордон у межах населених пунктів Шибене (с. Зелене)» (01.04.2012–31.03.2014 рр.), 398 тис. євро;

«Мережа Карпатської кулінарної спадщини» (01.04.2012–31.01.2014 рр.), 231 тис. євро та ін.

– **Чернівецька ОДА.** Проекти: «Культура Буковини – відродження забутого» (13.04.2011–13.04.2012 рр.), 69 тис. євро; «Долаючи кордони: розвиток гірського туризму» (02.05.2012–01.10.2013 рр.), 319 тис. євро; «Історична та етнологічна спадщина – як частина сталого розвитку туризму на Буковині» (17.05.2012–16.05.2014 рр.), 840 тис. євро; «Покращення транскордонного управління твердими комунально-побутовими відходами в Україні, Республіці Молдова та Румунії» (12.05.2012–11.05.2014 рр.), 80 тис. євро; «Середньовічні перлини: Хотин, Сороки, Сучава» (18.05.2012–17.05.2014 рр.), 665 тис. євро та ін. [9].

Як бачимо, пріоритетне значення для проектів технічної допомоги у межах Єврорегіону «Карпати» має сфера туризму, підтримка історичної й культурної спадщини регіону та проектів, пов'язаних з екологією та безпекою проживання людини, безпекою та комплексним розвитком прикордонних територій. Серед проектів технічної допомоги ЄС, що зорієнтовані на стимулювання міжрегіонального співробітництва Львівської, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської ОДА, – проект «Створення представництва Спільного технічного секретаріату програми прикордонного співробітництва «Україна – Польща – Білорусь» 2007–2013 рр. у м. Львові, Україна» (13.08.2012–12.07.2014 рр.), кошторисна вартість – 193 тис. євро, аналогічний проект впроваджувався і впродовж 2010–2012 рр. [9].

Практика свідчить, що серед основних інституційних здобутків Карпатського Єврорегіону нині слід визнати активний розвиток транскордонного співробітництва у форматі Україна – ЄС (зокрема, йдеться про Карпатську конвенцію та Рекомендацію 296 «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих та регіональних влад ЄС); залучення України до міжнародних ініціатив комплексного регіонального розвитку (у т. ч. через Європейський інструмент сусідства та партнерства, активізацію на території України проектів технічної допомоги, що сприяють вирішенню нагальних питань місцевого, регіонального розвитку). Натомість, внаслідок інституційної неузгодженості стратегічного планування, фінансування та координації процесів регіонального розвитку української сторони та країн-членів Єврорегіону «Карпати» Україна повною мірою не використовує його ресурсний потенціал як регіональну платформу прискорення євроінтеграції.

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

Перспективи імплементації позитивних напрацювань Єврорегіону «Альпійський простір» у контексті активізації функціонування української сторони Карпатського Єврорегіону

У практиці розвитку єврорегіонів зустрічаються приклади змін інституційних форм ТКС від єврорегіонів до Європейських угруповань територіального співробітництва або ж до Об'єднань єврорегіонального співробітництва [10]. Так, учасники Карпатського Єврорегіону мають інституційні можливості отримати офіційне членство у ЄУТС Унр – Тіса – Тур – Слана (Угорщина/Словаччина/Румунія), що функціонує на базі даного Єврорегіону. Водночас, на нашу думку, серед пріоритетів державної регіональної політики в Україні має бути не зміна форм ТКС, а наповнення наявної форми міждержавного міжрегіонального співробітництва конкретним змістом, що відповідає меті формування інституційної платформи європейської інтеграції України.

Зберігаючи національну специфіку регіонального розвитку у межах української частини Єврорегіону «Карпати», для України доцільно узагальнити та застосувати інституційний досвід функціонування Єврорегіону «Альпійський простір» [15]. Програма «Альпійський простір» охоплює гірські регіони восьми країн (Австрії, Франції, Німеччини, Італії, Словенії, Монако, Ліхтенштейну та Швейцарії). На території Єврорегіону «Альпійський простір» мешкає понад 70 млн осіб. Стратегічні пріоритети регіонального розвитку у межах Програми визначаються Альпійською конвенцією, що передбачає: підвищення конкурентоспроможності гірського транспортно-рекреаційного регіону шляхом стимулювання співпраці між дослідно-технологічними центрами із залученням малих і середніх підприємств; підтримку традиційних для певної місцевості сфер і галузей виробництва; збереження на місцевому, регіональному рівні культурної спадщини; стимулювання розвитку периферійних територій за допомогою інноваційних важелів та механізмів; вирішення проблем локальної доступності гірських (периферійних) територій, у т. ч. шляхом забезпечення вільного доступу їх мешканців до об'єктів надання соціальних послуг, транспортно-комунікаційних, інформаційних послуг; запровадження програм, спрямованих на забезпечення сталого регіонального розвитку, охорону довкілля, у т. ч. шляхом заощадливого використання природних ресурсів, попередження настання негативних наслідків клі-

матичних змін, покращення енергетичного забезпечення периферійних територій, зокрема через розвиток «зеленої енергетики» [16].

Програма «Альпійський простір» спільно фінансується учасниками, що входять до складу ЄС; учасниками, що не входять до складу ЄС (Швейцарією та графством Ліхтенштейн); Європейським Союзом за рахунок коштів Європейського фонду регіонального розвитку. У 2007–2013 рр. загальний бюджет реалізації програми «Альпійський простір» становив 130 млн євро, який було використано за трьома основними напрямками: «Конкурентоспроможність і привабливість» (32,6 % бюджету), що ставить за мету розвиток інновацій на підприємствах малого бізнесу, підвищення їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості, створення зручних та безпечних умов для життя у малих містах та у сільській місцевості. У межах цього напрямку було проведено 240 акцій, спрямованих на використання інноваційних технологій малим бізнесом, місцевою владою, дослідними та венчурними центрами тощо. Поряд із цим серед пріоритетів – заснування 18 транснаціональних економічних кластерів відповідно до Стратегії розвитку туристично-рекреаційного комплексу Єврорегіону.

«Доступність та зв'язок» (27,9 % бюджету), що передбачає забезпечення організаційно-інституційної підтримки розвитку транспортно-транзитних мереж, гарантування якості та безпеки їх функціонування. У межах цього напрямку вже реалізовано 39 акцій, спрямованих на розвиток транспортних вузлів та забезпечення їх сучасними технологіями, що дало змогу підвищити якість транспортних послуг у межах Єврорегіону, зробити їх більш доступними для споживачів. Заслужовує на увагу *пілотний проект*, що передбачає надання людям похилого віку (після 65 років) можливості безкоштовно користуватися громадським транспортом та окремими послугами туристично-рекреаційної сфери.

«Навколишнє середовище та попередження ризиків» (32,6 % бюджету), що передбачає охорону навколишнього природного середовища та збереження культурної спадщини регіону. За період існування програми у цьому напрямку було реалізовано 34 проекти управління водними, гірськими та лісовими ресурсами. Особлива увага приділялась впровадженню систем попередження лісових пожеж та поведінки на місцевому, регіональному рівні тощо [15].

Програма «Альпійський простір» стала прикладом для ініціювання проектної пропозиції «Карпатський простір» (у рамках Єврорегіону

«Карпати»). У Резолюції 315 (2010 р.) та Рекомендації 296 (2010 р.) «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи було запропоновано розробити та запровадити фінансування (за рахунок коштів ЄС) Програми «Карпатський простір» (на кшталт «Альпійського простору»). Серед практичних кроків у цьому напрямі слід відзначити: проведення міжнародного консультативного семінару «На шляху до Карпатської стратегії» та Альпійсько-Карпатського форуму співпраці (2011 р.), на яких було розглянуто інституційний досвід реалізації програми «Альпійський простір», визначена логіка функціонування операційних програм ЄС, що підтримують проекти регіонального розвитку у межах єврорегіонів. Підготовка проектної пропозиції, що отримала назву «Карпатський горизонт», завершилася презентацією її остаточного варіанта, що отримав підтримку на 39-му засіданні Ради Карпатського Єврорегіону у вересні 2012 р., а також підтримку Асоціації європейських прикордонних регіонів [17].

У зв'язку з дотриманням країнами ЄС режиму жорсткої економії (як складника антикризової політики) бюджет регіональної політики ЄС на фінансову перспективу 2014–2020 рр. було скорочено на 11 млрд євро (порівняно з попереднім плановим періодом) [9]. Відповідно, програма «Карпатський горизонт» не отримала очікуваної фінансової підтримки з боку ЄС.

Перспектива отримання Україною статусу країни – асоційованого члена ЄС відкриває перед нашою державою нові можливості щодо участі в операційних програмах ЄС, які стосуються всіх сфер регіонального розвитку. Українські центральні та регіональні органи влади, органи місцевого самоврядування мають узгодити свою діяльність і за підтримки громадськості й бізнес-структур, що діють на місцевому, регіональному рівні, забезпечити імплементацію кращого європейського досвіду функціонування єврорегіонів на українській частині їх функціонування. Алгоритм такої роботи передбачає: узгодження пріоритетів державної стратегії євроінтеграції України з регіональними ініціативами євроінтеграції (у т. ч. – на основі задіяння наявного потенціалу українського представництва Карпатського Єврорегіону); виконання Рекомендації 296 Конгресу місцевих та регіональних влад «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір»; узгодження базових положень Державної програми сталого розвитку Українських Карпат із положеннями Карпатської конвенції та Стратегії розвитку Карпат-

ського регіону (у рамках Карпатської конвенції). Зазначимо, що важливою передумовою успішної модернізації Карпатського Єврорегіону є узгодження українського законодавства з інституційно-правовими нормами Європейського Союзу з питань територіального співробітництва, розробки та впровадження державної регіональної політики.

Висновки

Інституційний потенціал Карпатського Єврорегіону як регіональної платформи євроінтеграції України має декілька вимірів.

Насамперед йдеться про *організаційно-інституційний* та *інституційно-правовий* вимір, що передбачає узгодження діяльності української сторони Карпатського Єврорегіону із стратегічними пріоритетами європейської інтеграції України, а також практичне задіяння можливостей, що надаються українській стороні у рамках міжнародних ініціатив та проектів Єврорегіону. Передусім йдеться про покращення ситуації у сфері локальної доступності на місцевому, регіональному рівнях; у сфері транспортно-транзитного забезпечення, розвитку рекреації та туризму (особливо – сільського, «зеленого туризму»), облаштування пунктів перетину кордону, впровадження екологічних проектів, реалізації та підтримки різноманітних культурних заходів (у т. ч. етнографічних фестивалів) тощо. У цьому руслі доцільно узгодити базові стратегічні пріоритети розвитку Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей із стратегічними пріоритетами євроінтеграції України, зокрема у рамках стимулювання ТКС у межах Карпатського Єврорегіону. Серед інституційних викликів, що сприяють процесу євроінтеграції, відзначимо такі: Україна зобов'язана виконати Рекомендацію 296 Конгресу місцевих та регіональних влад «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір», а також узгодити базові положення Державної програми сталого розвитку Українських Карпат з основними положеннями Карпатської конвенції та Стратегії розвитку Карпатського регіону у рамках Карпатської конвенції.

Інституційно-правовою платформою євроінтеграції України має стати комплекс нормативно-правових документів у сфері регіонального розвитку (у т. ч. ТКС), узгоджених з базовими орієнтирами законодавства ЄС у цій сфері. Насамперед йдеться про прийняття в Україні Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, прийняття нового Закону України «Про засади державної регіональної

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

політики» (що вже нині оцінюється як базовий закон у сфері регіонального розвитку); внесення змін до положень Закону України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.), прийняття нормативно-правових актів, що визначатимуть стратегію формування та розвитку транскордонних кластерів, стратегію розвитку євро регіонів за участі України тощо.

Вагому роль в активізації євроінтеграційних прагнень України відіграє розвиток *інфраструктури*, що визначає перспективний і довгостроковий напрям співпраці нашої держави з країнами-членами Карпатського Євро регіону, країнами-членами ЄС. Зокрема, йдеться про налагодження міжрегіонального та міждержавного міжрегіонального співробітництва у сфері розвитку інфраструктурного забезпечення функціонування Карпатського Євро регіону. Насамперед – це розвиток дорожньо-транспортної, прикордонної, інформаційно-комунікаційної, фінансової, туристично-рекреаційної, соціальної інфраструктури. Особливого значення для України набуває формування сучасних логістичних мереж транспортно-транзитного сполучення, участь у «європейських транспортних коридорах» (на засадах європейської якості, дотримання високих показників швидкості та безпеки пересування); облаштування (відповідно до європейських стандартів) пунктів пропуску через кордон тощо.

Потужний фундамент щодо прискорення процесів євроінтеграції України має створити організаційно-інституційна підтримка стимулювання виробничих процесів, розвиток виробничої кооперації на території Євро регіону «Карпати», що сприятиме створенню нових робочих місць, дасть змогу активізувати економічне зростання на місцевому, регіональному рівнях. Провідну роль у цьому відіграють транскордонні кластери, розвиток яких сприятиме зростанню конкурентоспроможності

українського виробництва, позитивно впливатиме на просування українських товарів на європейські ринки. Розвиток кластерів в Україні сьогодні відбувається безсистемно, без будь-якого нормативно-правового супроводження (навіть термін «кластер» в Україні законодавчо не визначено). На практиці формування кластерів в українських регіонах здійснюється спорадично (так, на території Івано-Франківської області створено кластер народних художніх промислів «Сузір'я»; у Хмельницькій області діє асоціація «Поділля Перший», яка поєднує швейні, будівельні й туристичні кластери; у Рівненській області діють кластери деревообробки «Полісся Рокитнівщини» та інноваційний кластер «Впровадження» та ін.). Отже, на порядку денному – необхідність розробки в Україні нормативно-правового забезпечення розвитку регіональних, міжрегіональних і транскордонних кластерів.

Дієвий потенціал щодо прискорення процесів євроінтеграції України започатковують координація та узгодження дій міждержавного міжрегіонального співробітництва у сфері стратегічного планування ініціативи «Карпатський горизонт». Зокрема, доцільним для України є імплементація успішного інституційного досвіду функціонування програми «Альпійський простір»; дотримання визначених у межах Альпійської конвенції стратегічних пріоритетів регіонального розвитку, застосування їх у практиці розвитку євро регіонів за участі української сторони. Позитивно вплине на євроінтеграційні процеси подальше просування та затвердження стратегічної ініціативи польської та української частин Карпатського Євро регіону «Карпатський горизонт», що у перспективі надасть можливість забезпечити інституційну підтримку розробки та ухвалення програми «Карпатський простір» з наданням їй статусу Операційної програми ЄС.

Список використаних джерел

1. Семів Л. К. Освітні детермінанти та механізми формування й збереження соціально-демографічного потенціалу Карпатського регіону / Л. К. Семів // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 82–89.
2. Куліш І. М. Соціальна інфраструктура сільських територій Карпатського регіону / І. М. Куліш, А. О. Максименко, В. А. Чемерис // Регіональна економіка. – 2012. – № 3. – С. 159–168.
3. Гулич О. І. Стратегія екологічно збалансованого використання природних рекреаційних ресурсів Карпатського регіону / О. І. Гулич // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 123–128.
4. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / кол. авт.; за ред. Н. А. Мікули. – Львів: Ін-т регіон. дослідж., НАН України, 2010. – 150 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eer.org.ua/files/MR_NewForms.pdf
5. Мікула Н. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва / Н. Мікула, Є. Матвеев // Економіст. – 2011. – № 5. – С. 20–23.

6. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Гірські території : проблеми та перспективи розвитку* : зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т регіон. дослідж. ; ред. кол. В. С. Кравців (вип. ред.). – Львів, 2012. – Вип. 1(93). – 454 с.
7. *Кравців В. С.* Інститут регіональних досліджень НАН України за 2006–2010 рр. : здобутки, проблеми, перспективи / В. С. Кравців // *Регіональна економіка*. – 2012. – № 1. – С. 7–20.
8. *European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities* : Council of Europe. – 21. V.1980 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/106.htm>
9. *Євростат*. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat>
10. *Terlouw K.* Border Surfers and Euroregions: Unplanned Cross-Border Behaviour and Planned Territorial Structures of Cross-Border Governance / K. Terlouw // *Planning Practice & Research*. – 2012. – Vol. 27, № 3. – С. 351–366.
11. *Medeiros E.* (Re)defining the Euroregion Concept / E. Medeiros // *European Planning Studies*. – 2011. – Vol. 19, № 1. – С. 141–158.
12. *Protocol № 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning Euroregional Co-operation Groupings (ECGs)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=206&CM=8&DF=20/08/2013&CL=ENG> ; Протокол ратифіковано Законом України від 16.05.2012 р. № 4704-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_947
13. Аналітичний документ «Карпатський Горизонт 2013» – обґрунтування доцільності розробки та реалізації окремої операційної програми ЄС для регіону Карпат у наступній фінансовій перспективі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroregionkarpaty.com.ua/publications/analitichoryzont.pdf>
14. *Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналіт. доп.* / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 88 с.
15. Офіційний сайт Програми «Альпійський простір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alpine-space.eu/about-the-programme/programme-in-short/>
16. Офіційний сайт Альпійської Конвенції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alpconv.org/en/convention/default.html>
17. *Рекомендація 296 «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих та регіональних влад* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/T/Congress/Default_en.asp